

rešilna bilka, čeprav imajo za rodoslovca manj neposredno uporabnih podatkov kot matične knjige. Rodoslovec pa mora dobro vedeti, kaj išče in kje bo kaj iskal. Ker so urbarji vezani na posamezna gospostva, mora za preučevani kraj najprej ugotoviti, katera gospostva so si delila tamkajšnje podložnike. Pri tem mu je lahko v veliko pomoč bodisi popis prebivalstva iz 1754 (npr. za župnije štajerskega, koroškega in kranjskega dela ljubljanske škofije v fondu Kapiteljski arhiv Ljubljana, f. 116–119, v Nadškofijskem arhivu Ljubljana) bodisi jožefinski zemljiški kataster iz 1787 (npr. Jožefinski kataster za Kranjsko v ARS, AS 173). Oba vira se nanašata na določen kraj (župnijo oz. katastrsko občino in v njunem okviru na posamezne vasi) in ob vsakem gospodinjstvu (oz. hiši) navajata tudi gospostvo, ki mu je to podložno. Sedaj pa nam je na voljo novi *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*, ki sega še nazaj. Tako postaja tudi pomemben rodoslovni pripomoček.

Jurij Šilc

Darko Darovec, Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike, Knjižnica Annales Majora, Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper 2004, 438 strani

Knjiga se ukvarja z zanimivim poglavjem zgodovine dela Istre, ki danes pripada Sloveniji, saj skuša opisati poglobljena gospodarska gibanja v severozahodnem delu tega polotoka v zadnjih dveh stoletjih oblasti Beneške republike. Še posebej se je avtor v obsežni literaturi in številnih virih poglobil v beneški davčni sistem, ki je v severni Istri krojil napredek ali krizo, saj je bila obdavčena vsaka, še tako neznatno dobičkonosna dejavnost. Tako v besedilu sledimo številnim odnosom, ki so se s politiko obdavčevanja nastajali med središčem v Benetkah in obrobjem, med revnimi in bogatimi, med trgovci in prodajalci, med ljudmi in dacarji.

Avtor je svojo knjigo sklenil postaviti na trdne temelje, kot je videti iz obsežne literature in številnih navedenih virov. Gradivo je iskal v arhivih, kot so Pokrajinski arhiv Koper in njegova enota v Piranu, Archivio di Stato di Venezia (Državni arhiv v Benetkah) in Archivio di Stato di Trieste (Državni arhiv v Trstu). Pomagal si je tudi z revijo *Atti e memorie della Societa Istriana di archeologia e storia patria* (AMSI) iz Poreča, v kateri so poleg bogatih dokumentov iz beneškega državnega arhiva objavljene študije, temeljne za poznavanje preteklosti in običajev Istranov. Zanimali so ga predvsem najrazličnejši uradi, s pomočjo katerih so Benetke opravljale nadzor nad Istro. Pri tem se je srečeval s številnimi problemi, saj se je istrsko gradivo zaradi ozemeljske delitve na

Terraferma (Benetke in zaledje na Italskem polotoku) in da'Mar (ostala prekomorska ozemlja) znašlo v slabše urejenih arhivskih fondih uradov da'Mar. Mednje so tako recimo spadali uradi, kot so Savi sopra conti, Revisori e regolatori alla scrittura, Deputati ed Aggiunti sopra la Provision del Denaro Publico, Cinquesavi alla Mercanzia, poročila s "terena" pa so v Benetke pošiljali predvsem koprski podestati in kapitani, rašporski kapitani, pomembno pa so v virih zastopani tudi koprski Veliki svet in zbornice koprške ter piranske zastavljalnice Monte di Pieta. Veliko informacij je na voljo tudi v zapuščinah Fontikov, komunskih ustanov, ki so skrbele za nemoteno preskrbo prebivalcev z žitom. Nad vsem tem dogajanjem pa je bedelo skrbno oko beneškega senata, ki je svoje odločitve v zvezi z Istro zapisoval v obliki registrov. Razdeljeni so v štiri serije, in sicer Senato Misti, Senato Mare, Senato Secreti in Senato Rettori.

V pregled literature, ki jo je avtor upošteval pri oblikovanju besedila, spadajo temeljna in druga, bolj specifična dela, ki zadevajo zgodovino Istre. Tako se lahko seznanimo s študijami, ki posegajo na najrazličnejša področja človekovega delovanja, osredotočajo pa se predvsem na gospodarstvo, davčno in finančno politiko, vendar pa so posvečene tudi povsem vsakdanjemu življenju.

Avtor se je ob pomoči teh poročil in seznamov, ki kažejo demografsko in socialno podobo Istre lahko posvetil življenju njenih prebivalcev, tistih, ki kažejo denarne sisteme in gibanje cen v Beneški Istri, pa kroženju kapitala. Osrednji del knjige predstavlja pregled posameznih vej gospodarstva in davčne politike, ki po eni strani razkriva iznajdljivost in podjetnost istrskega prebivalstva, po drugi strani pa govori o natančnosti in nepopustljivosti beneške birokracije. Tako si lahko natančno ogledamo razvoj različnih gospodarskih vej, kot so svilarstvo, tkalstvo, usnjarstvo. Nato sledijo še štiri izrazito mediteranske dejavnosti, vinogradništvo in vinarstvo, oljkarstvo, pridelovanje soli in ribištvo. Pri teh gospodarskih panogah je dacarje najbolj motilo tihotapstvo, saj je zaslužek potoval mimo državnega žepa, zato so ga budno preganjali in strogo kaznovali. Zanimivo je tudi poglavje o "pobožnih bankah" oziroma zastavljalnica, posojilnicah in hranilnicah, ki so se najpogosteje pojavljale z imenom "Monte di Pieta" in so v svojih ustanovnih aktih obstoj upravičevale z zaščito in podporo revežev, predvsem pred zlorabami oderuhov.

Pri listanju knjige nam je v pomoč pri branju na voljo tudi bogato slikovno gradivo s številnimi viri, slikami, razpredelnice in grafi pa pripomorejo k boljši predstavitvi določenih problemov. Avtor na osnovi analize zbranih podatkov zaključuje, da so bila za beneško Istro v obdobju beneške nadoblasti od srede 13. do srede 16. stoletja značilna razmeroma ugodna gospodarska gibanja, v kasnejšem obdobju pa sta sledila stagnacija in celo slabšanje gospodarskega razvoja v njenih severozahodnih delih. Vzrokov za takšen razvoj dogodkov je več. Odkritje Amerike je trgovske tokove preselilo iz Sredozemlja na Atlantik, nenehne vojne z otomanskim imperijem so slabile gospodarsko moč,

svoje pa so prispevale tudi številne epidemije kužnih bolezni. Konkurencu na Jadranu je še dodatno zaostril nagli razvoj Trsta, ki so ga spodbujali Habsburžani. Benetke so vse te krize skušale rešiti predvsem z večanjem davkov, vendar je le malo tega denarja našlo pot nazaj v istrske komunske blagajne za potrebe posodobitve poljedelstva, gospodarstva in infrastrukture v Istri. Stanje se je nekoliko izboljšalo šele v drugi polovici 18. stoletja.

Knjiga Davki nam pijejo kri predstavlja zanimivo branje tako za ljudi, ki bi si radi ustvarili popolnejšo sliko o zgodovini severozahodnega dela Istre, kot tudi za vse tiste, ki se poklicno ukvarjajo z iskanjem, raziskovanjem in hranjenjem virov o tem multietničnem prostoru. Če bi jo skušali postaviti v širši okvir, gre za eno od temeljnih del, ki se v celoti posvečajo vplivu beneške davčne politike na dežele, ki so po upravni ureditvi spadale v da'Mar. Na ta način Univerza na Primorskem, Znanstvenoraziskovalno središče v Kopru in njegova založba *Annales* nadaljujeta svoj program izdajanja publikacij, ki se intenzivno ukvarjajo z interdisciplinarnimi raziskavami preteklosti Istre in s tem kljubujejo statičnim državnim mejam, ki dandanes delijo ta nekdanj enotni prostor.

Maja Gombač

Slovenska mesta skozi čas. Slovene Towns Through Time (Publikacije Arhiva Slovenije. Katalogi. Zvezek 23), Ljubljana 2005, 271 str. Zamišl, izbor gradiva in teksti Vladimir Kološa, Andrej Nared

Ne dogaja se pogosto in še zlasti ne v slovenskih arhivskih logih, da bi kakšna razstava, še preden si jo je lahko ogledalo domače občinstvo (4. oktobra 2005 v Celju), doživela kar tri postavitve v tujini in bi povrh tega prepotovala tolikšen del sveta. Tem bolj nenavadno se zdi, da je bila razstava Arhiva Republike Slovenije "Slovenska mesta skozi čas" prvič predstavljena v Pekingu, nato pa v Skopju, Varšavi in poljskem Opolu, pred njo pa so vsaj še štiri gostovanja po Evropi in Južni Ameriki. Kot neke vrste nadomestilo za njeno "nenavzočnost" na domačih tleh je letošnje pomlad zagledal luč sveta zajeten, oblikovno in slikovno razkošen razstavn katalog. V celoti dvojezična izdaja z slovenskim in angleškim besedilom sledi poslanstvu same razstave, namenjene predvsem obiskovalcem, ki vedo o Sloveniji in Slovencih malo ali nič. Tako je bralcu v uvodnem delu postreženo z osnovnimi zgodovinskimi in geografskimi podatki o naši državi (nekateri so sicer žal že zastareli), sam katalog pa po oblikovni plati ne skriva izrazitega promocijskega namena. Glavno besedo imajo namreč upodobitve v najrazličnejših tehnikah, nastale v skoraj poltisočletnem časovnem razponu od začetka 16. do zadnjih let 20. stoletja. Pritegnejo zlasti s svojo barvitostjo, kakovostnimi reprodukcijami in izdatno odmer-

jenim prostorom, saj je vsaki sliki namenjena samostojna stran velikega formata. Katalog je tako na prvi pogled predvsem paša za oči, vendar po vsebinski plati še zdaleč ni samo to. Reprodukcijske motivov so dovolj kakovostne, da bodo lahko zadostile tudi študijskim namenom, natančne navedbe hranišč pa so dober kažipot k virom, ki niso samo arhivski. Skoraj polovico od skupaj 256 razstavnih eksponatov sta avtorja našla v fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, sicer pa je gradivo za razstavo prispevalo kar dvajset ustanov doma in v tujini.

Kot sta avtorja razstave zapisala v predgovoru, sta pri izbiri mest upoštevala tri glavne kriterije: velikost in zgodovinski pomen mesta, ohranjenost za razstavo primernega gradiva in teritorialno uravnoveženost. Tak pristop je na koncu izluščil 16 mestnih naselij, vendar dve ne veljata za zgodovinski v ožjem pomenu besede, saj je njun naziv mesto šele pridobitev industrijske dobe. Desetim zgodovinskim mestom se nasprotno ni uspelo uvrstiti v izbor, med njimi tudi ne tako pomembna in slikovita, kot sta Piran ali Kamnik.

Vsebinska zasnova razstave stremi h kolikor je mogoče enotni predstavitvi izbranih mest, začenši z najbolj reprezentativno Ljubljano; sledijo druga mesta v abecednem zaporedju od Brežic do Škofje Loke. Vsako mesto uvaja reprodukcija srednjeveškega dokumenta, praviloma listine s katero zgodnejših omemb mesta oziroma kraja, če gre za poznejšo pridobitev mestnega naslova (Idrija in Postojna). Sledi krajši prikaz z besedilom, sklene pa ga srednjeveški ali zgodnjenovoveški mestni pečat (pri obeh nezgodovinskih mestih ga nadomešča Valvasorjeva upodobitev krajevnega grba), nato so v različnih tehnikah kronološko podane upodobitve; predstavitev vsakega mesta smiselno zaokrožata sodobni mestni načrt in letalski posnetek.

Oblikovno posrečena je opremljenost vsake strani z imenom mesta v zgornjem delu in s sedanjim mestnim grbom pod tekočo paginacijo strani; to omogoča za uporabnika prijazno preglednost. S praktičnega stališča sicer ne bi bilo odveč, ko bi na začetku ali na koncu kataloga našli še kazalo vseh 256 motivov (razstavnih eksponatov). Še bolj kot to bo malce zahtevnejši uporabnik pogrešal seznam najpomembnejše literature, ki bi se glede na čezmejno naravnost razstave ne nazadnje lahko omejil tudi samo na glavna tujejezična dela o Sloveniji.

V vsebinskem pogledu gre torej na eni strani za skromen besedilni del, zato pa ponujata razstava in katalog pester nabor motivov: za starejša obdobja v različnih grafičnih in risarskih oziroma slikarskih tehnikah, za 19. in 20. stoletje pa prevladajo katastrski in drugi načrti, fotografije in razglednice. Poleg klasičnih motivov, kot so Valvasorjeve vedute, franciscejski kataster ali panoramske fotografije, srečamo različne krajevne posebnosti in znamenitosti. Pri Postojni tako ne manjka motivov iz Postojnske jame, Idrijo predstavljajo med drugim načrti rudnika in njegovih naprav, pri mestih ob vodnih poteh sta na tak ali drugačen način poudarjeni rečna in morska plovba. Posebej pester je spekter mestnih vedut Kopra, začenši z